

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS TARNYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 60, LT-01110 Vilnius, tel. (8 5) 223 7310, faks. (8 5) 223 7311, el. p. zeit@zeit.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 288692340

Krikščioniškosios kultūros institutui
info@kki.lt

2019-06-06 Nr. (SK-211, SK-274) S-617

DĖL PRIIMTO SPRENDIMO

Vadovaudamiesi Viešojo administravimo įstatymo 35 straipsnio nuostatomis (Klaidų ištaisymo procedūra), siunčiame Jums š. m. birželio 5 d. žurnalistų etikos inspektoriaus priimtą sprendimą Nr. (SK-211, SK-274) SPR-111 „Dėl Krikščioniškosios kultūros instituto vykdomos kampanijos prieš „Baltic Pride“ eitynes: platintais lankstinukais viešai paskleistos informacijos, bei kki.lt/portfolio/peticija/ esančios viešosios informacijos“ su ištaisyta technine klaida – pakeisti neteisingai sprendimo dëstomojoje ir rezoliucinėje dalyse nurodyti Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio dalis ir punktas.

Pridedama: Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimas (11 lapų).

Žurnalistų etikos inspektoriė

Gražina Ramanauskaitė

**ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS
SPRENDIMAS**

**DĖL KRIKŠČIONIŠKOSIOS KULTŪROS INSTITUTO VYKDOMOS KAMPANIJOS
PRIEŠ „BALTIC PRIDE“ EITYNES: PLATINTAIS LANKSTINUKAIS VIEŠAI
PASKLEISTOS INFORMACIJOS BEI KKI.LT/PORTFOLIO/PETICIJA/ ESANČIOS
VIEŠOSIOS INFORMACIJOS**

2019 m. birželio 5 d. (SK-211, SK-274) SPR-111

Vilnius

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba (toliau ir – Tarnyba) pagal piliečių skundus pradėjo tyrimą savo iniciatyva. Viename iš skundų keltas klausimas dėl Krikščioniškosios kultūros instituto interneto tinklalapyje (kki.lt/portfolio/peticija/) skleidžiamos informacijos, kitu skundu pilietis kreipėsi prašydamas įvertinti Krikščioniškosios kultūros instituto (toliau ir – KKI) peticija (lankstinukais) paskleistą informaciją. Peticijos gyventojams platintos paštu.

Kadangi tyrimo dalykas abiejuose skunduose yra analogiškas (KKI kampanija orientuota į „Baltic Pride“ priešpastatymą Lietuvos teisei, nepilnamečių interesams), žurnalistų etikos inspektorius (toliau ir – Inspektorius), vadovaudamasis efektyvumo principu, nutarė skundus sujungti.

Siekdamas objektyvaus ir visapusiško tyrimo, Inspektorius kreipėsi paaiškinimų į KKI.

Dėl paaiškinimų turinio

Krikščioniškosios kultūros institutas paaiškinimuose nurodo, jog:

(1) „Baltic Pride“ eitynės ir eitynių dalyvių atviros politinės deklaracijos pažeidžia Lietuvos teisę, jos saugomus gėrius (remiantis Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu – neigiamą poveikį nepilnamečiams daranti informacija, [...] kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata);

(2) KKI atkreipia dėmesį į žurnalistų etikos inspektoriaus 2018-09-14 siųstą raštą (SK-142) S-652 bei jame dėstomus teisės aiškinimo neatitikimus ir/ar alogizmus ir pateikia priešingą teisės aiškinimą, jog [...] kitokių santuokos ir šeimos formų, nei įtvirtinta įstatymuose, skatinimas prilygsta seksualinių mažumų siekiui kvestionuoti esamą tvarką, todėl akivaizdžiai yra kitokių santuokos ir šeimos formų, nei įtvirtinta įstatymuose, skatinimo atvejis [...], todėl

seksualinių mažumų siekis kvestionuoti esamą tvarką [pažeidžia] Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 16 punktą – tokia informacija, remiantis šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi, turi būti pagal visas įmanomas galimybes apribota nuo nepilnamečių taip, kad jie negalėtų su ja susipažinti;

(3) Paaiškinimuose KKI pabrėžia, kad nebando stabdyti teisėkūrą inicijuojančių pilietinių iniciatyvų, tačiau nepilnamečių asmenų neturėtų pasiekti „Baltic Pride“ eitynėmis skleidžiama vieša informacija, kadangi [...] įstatymas labai aiškiai nurodo, kad jeigu pateikiama viešoji informacija, kuria vyksta tokie skatinimai (kitokios šeimos modelio – *past.*), tai yra žalą nepilnamečiams daranti informacija ir todėl ji turi būti ribojama, kad nepasiektų nepilnamečių asmenų [...], kitu atveju – jeigu kvestionuojama „Baltic Pride“ raiška nepilnamečiams asmenims apribojama, KKI nemato pagrindo prieštarauti eisenai ar jos siekiams;

(4) Krikščioniškosios kultūros institutas taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad nedera suabsoliutinti „Baltic Pride“ eitynėse propaguojamų pažiūrų ir idėjų, iškeliant jas aukščiau kitų demokratinės visuomenės saugomų gėrių, be kita ko, įtvirtintų Konstitucijoje, kituose įstatymuose;

(5) KKI manymu, visiškai nepagrįsta teigti, kad jie kaip nors kovoja prieš netradicinės seksualinės orientacijos asmenis ar menkina juos kaip socialinę grupę, arba jų atžvilgiu skatina neapykantą. Prieštaravimas ir opozicija yra orientuota į ideologinę LGBT judėjimo ar „Baltic Pride“ pusę, kadangi tokios informacijos sklaida pažeidžia įstatymus (saugomas gėris – nepilnamečių interesai, jiems žalą galinti daryti informacija);

(6) Lankstinuko teiginiais, nurodančiais, kad homoseksualių porų įsivaikinti vaikai būtų traumuojami, netvirtinama, jog jie būtų traumuojami dėl to fakto, kad juos globojantys asmenys yra homoseksualūs. Priešingai – norima pabrėžti, kad du tos pačios lyties tėvai, tėviai ar globėjai neužtikrina vaikui visavertės vaikystės, neparodo tinkamo tėvystės ir motinystės pavyzdžio ir t. t.

(7) Anot KKI, bet kokie jų teiginiai apie traumuojamus vaikus ar įsivaikinimo galimybės nesudarymą nurodo į esamos tvarkos ir esamų įstatymų keitimą, kuriam ir prieštaraujama, tačiau seksualinė orientacija, kaip atskiras dalykas, dėl kurio būtų galima kurti stereotipus ar stigmas, objektyviai nėra ir negali būti laikomas sakomų teiginių pagrindu ar tikslu, todėl jokio stereotipų ar stigmų kūrimo dėl asmenų seksualinės orientacijos čia nesama.

(8) Pliuralizmo ribojimui KKI neturi galimybių. Raiška, pateikiama lankstinuke, ar kki.lt internetiniame puslapyje paskleista informacija nemarginalizuoja seksualinių mažumų.

Dėl tyrimo apibrėžties

Nagrindamas viešai paskleistą informaciją, Inspektorius apsibrėžė tyrimo dalyką: (1) įvertinti KKI keliamą klausimą dėl galimų Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų (toliau ir – NANNVIPI), t. y. įvertinti, ar konkreti kvestionuojama LGBT raiška gali būti ekscesyvios kritikos objektu vardan visuomenės gėrių apsaugos; (2) išdėstyti teismų argumentus KKI keliamais klausimais (diskriminavimas, šeimos

vertybės); (3) pateikti neapykantos kalbos apibrėžimą, remiantis nacionaliniais ir tarptautiniais šaltiniais; (4) ištirti ir motyvuoti, ar Krikščioniškosios kultūros instituto skleidžiama informacija skatina stereotipų ir stigmų kūrimą, jų įtvirtinimą.

Vertindamas viešai paskleistą informaciją, Inspektorius

n u s t a t ė :

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo koncepcija (1) ir (2)

Anot Krikščioniškosios kultūros instituto, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas yra teisės aktas, orientuotas į nepilnamečių – labiau informacijos sklaidos veikiamų asmenų – raidos apsaugą. Tai yra šio įstatymo saugoma vertybė, kuria grindžiamas kitos nemažiau svarbios visuomenei teisės – saviraiškos laisvės – ribojimo pretekstas.

Krikščioniškosios kultūros institutas teigia, jog „Baltic Pride“ eisena yra skatinama kitokia nei Lietuvos įstatymuose įtvirtinta ir saugoma šeimos samprata, o nepilnamečiai asmenys yra paveikiami informacija, jiems galinčia daryti neigiamą įtaką. KKI argumentacija grindžiama NANNVIPI 4 straipsnio 2 dalies 16 punktu (tradicinė šeimos samprata, šios sampratos apsauga) ir 7 straipsnio 1 dalimi (draudimas skleisti neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją).

Taikant šiais įstatymo normas, būtina išaiškinti normose vartojamų terminų reikšmes, kaip jas apibrėžia NANNVIPI, ir taikyti jas sistemiskai. Nagrinėjamu atveju dera apibrėžti termino „skatinti“ ir konstrukcijos „neigiamą poveikį nepilnamečiams asmenims daranti viešoji informacija“ reikšmes nagrinėjamos „Baltic Pride“ organizatorių skleidžiamos informacijos sferoje.

Skatinimą įstatymas apibrėžia kaip kryptingą informaciją, kuria nepilnamečiai raginami imtis konkrečių veiksmų, akstinami įgyti arba keisti įpročius, pažiūras, polinkius ar elgseną.

Neigiamą poveikį nepilnamečiams asmenims darančią viešąją informaciją NANNVIPI apibrėžia kaip tokią viešąją informaciją, kuri gali būti žalinga nepilnamečių psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi.

NANNVIPI 4 straipsnio 2 dalies 16 punkte pateikiamos nuorodos į Konstituciją ir Civilinį kodeksą. Konstitucijoje apibrėžiama įprasta šeimos samprata – 38 straipsnio 3 dalis: „Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu“. Civilinio kodekso trečiosios knygos 7 straipsnio 1 dalyje pakartojamas Konstitucijoje esantis šeimos apibrėžimas: „Santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius.“

Šie teisiniai apibrėžimai yra aiškūs – Lietuvos Respublikoje teisiškai tos pačios lyties asmenų santuoka yra negalima, t. y. tokiam teisiniam reguliavimui įstatymų leidžiamoji valdžia nėra išreiškusi valios.

Tačiau vertinant „Baltic Pride“ ir KKI kvestionuojamą eisną „Už lygybę“ būtina atskirti ir išaiškinti, (1) ar bet koks skatinimas yra neigiamas veiksnys NANNVIPI saugomų visuomenės gėrių aspektu (pavyzdžiui, ar gali būti neigiamu ir prieštaraujančiu įstatymo saugomoms vertybėms laikomas **tolerancijos skatinimas**); (2) ar bet koks teorinis (nes faktinis nėra deklaruojamas, nebent prilygintume tai LGBT bendruomenės lygiateisiškumo siekiui) šeimos sampratos nagrinėjimas atkreipiant visuomenės dėmesį į galimą nelygiateisiškumą ar galimai diskriminuojantį teisinį reguliavimą turėtų būti traktuojamas kaip NANNVIPI 4 straipsnio 2 dalies 16 punkto pažeidimas ([...] niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata), t. y. ar visuomenės grupės, manančios, jog jų teisės yra pažeidžiamos, ir šio fakto aktualizavimas vieša deklaracija (eisena ir t. t.) apie galimus bendruomenės narių teisių ir interesų pažeidimus, galėtų būti traktuojamas kaip šeimos vertybių niekinimas, ar bet koks kėsinimasis į NANNVIPI saugomus visuomeninius gėrius.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas – subjektas garantuojantis Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisingumą, 2019 m. sausio 11 d. nutarimu¹, aiškindamas 29 straipsnį, konstatavo, kad viena iš pagal Konstitucijos **29 straipsnį draudžiamo diskriminavimo formų yra žmogaus teisių varžymas dėl jo lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos, kuris kartu laikytinas ir žmogaus orumo žeminimu**. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad tik besivadovaujanti pagarba kiekvieno žmogaus orumui valstybė gali būti laikoma iš tikrųjų demokratine, o Konstitucija yra antimajoritarinis aktas, ji gina individą.

Minėtame nutarime nurodyta: „**Demokratinėje teisinėje valstybėje tam tikru laikotarpiu vyraujančios daugumos visuomenės narių nuostatos ar stereotipai negali būti konstituciškai pateisinamu pagrindu, remiantis konstituciškai svarbiais tikslais, pavyzdžiui, viešąja tvarka, diskriminuoti asmenis vien dėl jų lytinės tapatybės ir (ar) seksualinės orientacijos**, kaip antai riboti pagal Konstitucijos 22 straipsnio 1, 4 dalis užtikrinamą teisę į asmeninio ir šeimos gyvenimo, be kita ko, santykių su kitais šeimos nariais, apsaugą.“

Dar 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimu² aiškindamas Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalis Konstitucinis Teismas nurodė, kad **konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalyje; santuoka yra vienas iš šeimos konstitucinio instituto pagrindų šeimos santykiams kurti, tačiau tai nereiškia, kad pagal Konstituciją nėra saugomos ir ginamos kitokios nei santuokos pagrindu sudarytos šeimos; konstitucinė šeimos samprata grindžiama santykių turiniu, o jų išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi**; iš Konstitucijos valstybei kyla pareiga ne tik nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos šeimai tinkamai funkcionuoti,

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2019-01-11 nutarimas Nr. KT3-N1/2019 bylos Nr. 16/2016;

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011-09-28 nutarimas byloje Nr. 21/2008;

būtų stiprinami šeimos santykiai, ginamos šeimos narių teisės ir teisėti interesai, bet ir įstatymais bei kitais teisės aktais taip sureguliuoti šeimos santykius, kad nebūtų sudaroma prielaidų diskriminuoti šeimos santykių dalyvių (kaip antai santuokos neįregistravusių bendrai gyvenančių vyro ir moters, jų vaikų (įvaikių), vieno iš tėvų, auginančio vaiką (įvaikį), ir kt.).

Konstitucinis Teismas pabrėžia³ ir tai, kad kitokia nei Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta santuokos, kaip sudaromos laisvu vyro ir moters sutarimu, samprata įstatymuose negali būti įtvirtinta atitinkamai nepakeitus Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalies. **Tačiau, kitaip nei konstitucinė santuokos samprata, konstitucinė šeimos samprata yra neutrali lyties požiūriu.** Pagal Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalis, aiškinamas kartu su Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu asmenų lygybės principu ir diskriminacijos draudimu, yra saugomos ir ginamos visos šeimos, atitinkančios konstitucinę šeimos sampratą, pagrįstą nuolatinio ar ilgalaikio pobūdžio šeimos narių santykių turiniu, t. y. grindžiamą šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prierašumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas.

Vadovaudamasis išdėstytais motyvais neįžvelgiama seksualinių mažumų organizuojamame renginyje Konstitucijos ar Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimų, grįstų šeimos ar santuokos institutų vertybių niekinimu. Vertinant viešai pasiekiamą informaciją apie eisną, darytina išvada, jog šis renginys yra skirtas diskusijos kėlimui, tolerancijos skatinimui, visuomenės švietimui. Kartu peticijoje dėstoma hipotetinė neigiama įtaka nepilnamečiams dėl viešos eisnos „Už lygybę“ stebėjimo nėra pakankamas teisinis pagrindas riboti tam tikros grupės asmenų saviraiškos teises.

Dėl kitokių šeimos ir santuokos formų nei įtvirtinta įstatymuose skatinimo (3) ir (4)

Krikščioniškosios kultūros institutas kelia klausimą, ar eisna „Už lygybę“ nėra pažeidžiami įstatymai. akcentuotina, kad būtent taikus pilietinis judėjimas ir yra pagrindinis stimulus revizuoti ar keisti teisinę reglamentaciją.

Vertinant ankstesniame skirsnyje minėtus Konstitucinio Teismo nutarimus matoma, jog vieša diskusija šeimos sampratos klausimu nėra uždara ar ribojama įstatymo normų. Su tokia iniciatyva galima nesutikti, bet negalima riboti judėjimo skleidžiamos informacijos, jeigu ji nepažeidžia kitų asmenų teisių. Analogiški argumentai dėstomi ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktikoje:

Byla Bayev and Others v. Russia⁴

2017 metų birželio 20 dieną Europos Žmogaus Teisių Teismas nusprendė, jog Rusijos Federacijos įstatymai, dar žinomi kaip „gėjų propagandos“ įstatymai (toliau šiame skyriuje – ir

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2019-01-11 nutarimas Nr. KT3-N1/2019 bylos Nr. 16/2016;

⁴ EŽTT 2017 m. birželio 20 d. sprendimas byloje Bayev and Others v. Russia, application No. 67667/09;

Įstatymai) pažeidžia Konvencijos 10 straipsnį (saviraiškos laisvė) ir 14 straipsnį (draudimas diskriminuoti).

Pareiškėjai – trys Rusijos piliečiai, netradicinės orientacijos aktyvistai, kuriems skirtos baudos dėl tariamos gėjų propagandos ir demonstracijų viešose vietose.

2009 ir 2012 metais pareiškėjai rengė demonstracijas, kurių metu laikydavo plakatus su pareiškimais: „Homoseksualumas yra normalu“, „Aš didžiuojuosi tuo, kad esu homoseksualus“. Demonstracijos vykdavo priešais vidurinę mokyklą, vaikų biblioteką ir galiausiai administracinę mokyklos pastatą (administraciniame pastate vaikų galėjo ir nebūti). Pareiškėjai buvo pripažinti kaltais administracinės teisės pagrindais ir nubausti pinigineis baudomis.

Po to, kai įstatymų teisėtumą kvestionuojantis kreipimasis buvo atmestas Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo, pareiškėjai kreipėsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą. Pareiškėjai teigė, jog teisės normos prieštaravo Konvencijos 10 (saviraiškos laisvė) ir 14 (draudimas diskriminuoti) straipsniams.

Pareiškėjai akcentavo, kokį neigiamą poveikį tokie Rusijos įstatymai turi LGBTI priklausantiems asmenims – įstatymai ne tik apriboja jų galimybes vykdyti kampanijas, kuriomis siekiama LGBTI teisių, bet kartu iš jų reikalaujama įvertinti nepilnamečių buvimą jų kasdieniame gyvenime, kad nuo pastarųjų būtų nuslėpta jų seksualinė orientacija („in effect required them to be aware of the presence of minors in their daily activities, in order to conceal their sexual orientation from them“). Pareiškėjai atkreipė dėmesį ir į tai, kad jie buvo nubausti dėl trivialių ir neužgaulių plakatų demonstravimo.

Rusijos Vyriausybė argumentavo, jog nors įstatymų normos ir riboja saviraiškos laisvę, tačiau teigė, kad įstatymai turi teisėtus tikslus, kurie turėtų būti vertinami kaip Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje išvardijamos išimtys, t. y. kai saviraiškos ribojimas yra pateisinamas, jeigu jis yra grįstas įstatymu ir būtinas norint apsaugoti demokratinės visuomenės sveikatą ir moralę („health and morals“).

EŽTT nusprendė, jog įstatymai iš tiesų trukdė pareiškėjams įgyvendinti savo teisę į laisvą saviraišką ir nerado jokio pagrindimo, kuris galėtų pateisinti šį saviraiškos ribojimą, nukreiptą į LGBTI bendruomenę. Teismas nagrinėjo argumentus, kuriais buvo grįstas saviraiškos laisvės ribojimas: (1) visuomenės moralės apsauga; (2) visuomenės sveikatos ir demografinių rodiklių apsauga; (3) kitų asmenų teisių apsauga.

(1) Pirmiausia nagrinėtas Rusijos Federacijos Vyriausybės argumentas, jog homoseksualumas yra nesuderinamas su tradicinės šeimos pamatais ir įstatymai, nukreipti į „gėjų propagandos“ pažabojimą, skirti būtent tradicinės šeimos vertybėms apsaugoti. **Teismas kategoriškai nesutiko su šiuo argumentu, pažymėdamas, jog Europos žemyne matomas aiškus ir nuolat augantis visuomenių konsensusas netradicines (tos pačios lyties) šeimas įtraukti į šeimos koncepcijos apibrėžtį** (analogiškas, vertybine prasme, argumentas taip pat matomas ir

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamoje doktrinoje, aprašytoje ankstesniame skirsnyje).

Teismas taip pat akcentavo, jog šalys narės turi atsižvelgti į besikeičiantį socialinį visuomenės suvokimą, LGBTI atstovų santykių problematiką, jų civilinį (teisinį) statusą. **Nepagrįstu EŽTT laikė ir argumentą, kad LGBTI teisių plėtra kažkokiu būdu gali neigiamai paveikti tradicines šeimas, devaluoti jų reikšmę ar neigiamai paveikti tradicinės šeimos koncepcijos ateitį.**

(2) Kitu Rusijos Federacijos Vyriausybės argumentu buvo nurodoma, jog tos pačios lyties santykiai kelia grėsmę visuomenės sveikatai. Teismas atmetė šį argumentą, pabrėždamas, kad pirma, LGBTI bendruomenės saviraiškos laisvės ribojimas niekaip neapsaugo nuo ligų plitimo, ir antra, pareiškėjų piketavimas niekaip neagitavo už nesaugius lytinius santykius – priešingai – informacijos sklaida, susijusi su lytimi ar orientacija, taip pat jų problemomis, kelia visuomenės sąmoningumą lytiškai plintančių ligų atžvilgiu ir bet kokioje prieš – lytiškai plintančias ligas vykdomoje kampanijoje – toks turinys yra elementariai neišvengiamas.

(3) Kitų asmenų teisių apsauga. Paskutinis Rusijos valstybės argumentas buvo grįstas tuo, jog nepilnamečiai asmenys turi būti apsaugoti nuo informacijos apie homoseksualius santykius sklaidos, kadangi tokia informacija nepilnamečius asmenis daro pažeidžiamus išnaudojimo aspektu („vulnerable to abuse“). Šis argumentas priešinamas LGBTI saviraiškos laisvei, kadangi pažeidžiama nepilnamečių asmeninė autonomija, pabrėžiama tai, kad jie yra ypatingai imlūs eksploatacijai, be to, pareiškėjų veiksmai pažeidžia tėvų teisę rinktis nepilnamečių vaikų auklėjimo būdus/kryptis („encroached on the educational choices of their parents“).

EŽTT išvardytus argumentus atmetė, nes: (3.1) Rusijos Federacijos Vyriausybė nepateikė jokių mokslinių įrodymų, kad asmens seksualinei orientacijai galima daryti įtaką ar keisti išoriniais veiksniais; (3.2) Teismas aiškino, kad Konvencija negarantuoja teisės ar valstybės pareigos apsaugoti piliečius nuo konfrontacinės / prieštaraujančios nuomonės, – EŽTT pabrėžė, kad pareiškėjų elgesyje neišskirtinas joks nepilnamečių globėjų įtakos švietimo srityje ribojimas – globėjai, nepaisant pareiškėjų piketavimo, gali šviesti savo vaikus savo nuožiūra vadovaudamiesi savo religiniais ar filosofiniais įsitikinimais.

EŽTT teigimu, nepilnamečiai, matę piketą, buvo ne indoktrinuojami, o informuojami apie skirtingumo, lygybės ir tolerancijos idėjas. Išvardytos idėjos prisideda prie visuomeninės santarvės. („The Court considered that the minors who witnessed the Applicants’ campaigns were exposed to the ideas of diversity, equality and tolerance, which all aid social cohesion.“).

Vienintelis teisėjas Dmitrijus Dedovas iš Rusijos Federacijos pateikė atskirąją nuomonę. Nuomonėje dėstyta, jog vien LGBTI egzistavimas gali sudominti nepilnamečius tos pačios lyties asmenų santykiais; atskirojoje nuomonėje buvo aiškinamos galimos pedofilijos ir homoseksualumo sąsajos, teigiant, jog netradicinės seksualinės pažiūros didina nepilnamečių asmenų pažeidžiamumą, kiek tai susiję su seksualiniu išnaudojimu.

Neapykantos kalbos apibrėžimas (5)

Teisinė formuluotė, apibrėžianti diskriminacijos atmainas (kaip neapykantos kalba, nagrinėjamu atveju – stereotipo, stigmų kūrimas), yra pateikiama *Europos komisijos, kovojančios prieš rasizmą ir netoleranciją, rekomendacijoje Nr. 15*⁵. Šiame teisės akte nurodoma, jog „neapykantos kalba yra pateisinimas, palaikymas ar kurstymas šmeižimo, neapykantos ar juodinimo asmens arba jų grupės, bet koks priekabiavimas, įžeidimas, neigiamas **stereotipizavimas, stigmatizavimas**, arba grasinimas, arba bet koks išdėstytos raiškos pateisinimas, jeigu raiškos motyvas yra rasė, odos spalva, kalba, religija ar tikėjimas, tautybė ar kilmė, amžius, neįgalumas, lytis, **lyties tapatybė, seksualinė orientacija** arba kitos charakteristikos ar statusas.“

KKI skleidžiamos informacijos vertinimas (6), (7), (8)

Vertinami KKI teiginiai:

(1) „Kreipiuosi į Jus dėl gausėjančios homoseksualų ir transseksualų propagandos bei jų viešo demonstravimo, kurį visi esame priversti stebėti“;

(2) „Dėl šios propagandos labiausiai kenčia mūsų mažiausieji. Dar labiau jie nukentės, jei homoseksualams bus leista įsivaikinti. Turime nuo to apsaugoti vaikus“;

(3) „Man reikia Jūsų pagalbos tam, kad sustabdytume šį homoseksualų žygį prieš šeimą, kurią jie nori perkeisti“;

(3) „Jau šiandien gėjų ir tolerancijos sklaidos organizacijų atstovai mokyklose be tėvų žinios pradinukams skaito pasakas apie dviejų princų meilę ir skatina vaikus gerėtis gėjų gyvenimu ar net patiems jį išbandyti. Tikiu, kad ne vien aš, bet ir Jūs nenorite, kad tokie dalykai vyktų, todėl turime kartu padaryti tam galą“.

Nurodomos raiškos problema – tai priešiško informacinio lauko mažumų atžvilgiu kūrimas (stigmatizavimas, stereotipizavimas, t. y. neigiamos nuomonės kūrimas, stereotipų kultivavimas), pasireiškiantis pirmiausia per oponuojančios grupės menkinimą ir marginalizavimą, taip pat kaltinimą propaganda.

Problema yra ir Krikščioniškosios kultūros instituto paaiškinimuose nurodomos teiginių reikšmės – plačiai dėstomas kontekstas, nors nagrinėjamu atveju tiksliniam skrajutės recipientui svarbi tik tiesioginė lingvistiškai suprantama reikšmė, be paaiškinimuose detaliai aprašomų niuansų, patikslinančių skrajutėmis perteikiamą žinutę ir jos tikslą. KKI teigimu, raiška nukreipta ne prieš homoseksualius asmenis, bet į vaikų apsaugą ir pan., nors skrajutėse homoseksualūs asmenys yra koneveikiami, o būtent tai informacijos gavėjui daro poveikį, t. y. lankstinukuose pateikiama informacija yra abstrakti, o skrajučių/peticijos recipientams daromas poveikis turi būti apibrėžiamas pagal pirminį šaltinį, ne Krikščioniškosios kultūros instituto paaiškinimus.

⁵ Tiesioginė nuoroda į ECRI rekomendacijos tekstą anglų kalba <<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>>.

Tokia raiška, kaip išskirti teiginiai, yra itin pavojingi dėl to, kad jie rezonuoja su giliai įsišaknijusiais stereotipais – pareiškimai, ypač skelbiami visuomenėje, kuri yra skeptiška LGBT judėjimo atžvilgiu, atlieka destruktivų vaidmenį – visuomenės dalį, kurią iš bendros imties išskiria tik lytinė orientacija, nurodo kaip netinkamą, priešišką. Bendruomenė pateikiama kaip linkinti blogo, o ne siekianti lygių teisių, tariamai naikinanti tradicijas, bet ne šviečianti visuomenę, indoktrinuojanti, bet ne bandanti atkreipti dėmesį į beprasmi seksualinių mažumų bendruomenės ir visuomenės konfliktą.

Remdamasis išdėstyta informacija, manytina, kad peticijoje pateikiama informacija atitinka neapykantos kalbos apibrėžimą plačiaja prasme, nurodo, jog neapykantos kalba ir su ja susiję veiksniai neturi vietos demokratinėje visuomenėje, kuri yra grįsta lygybe, pliuralizmu ir tolerancija. **Inspektorius Krikščioniškosios kultūros instituto raišką, paskleistą lankstinukais, vertina kaip pažeidžiančią Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punktą.** Tokia pozicija grindžiama analogiškais Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje dėstomais argumentais:

*Byla Vejdeland and others v. Sweden*⁶

Šioje byloje EŽTT nagrinėjo žodžio laisvės ribas, kai žodžio laisvė yra naudojama skleisti neapykantą (neapykantos kalbos raiškai, neapykantą kurstančiai kalbai).

Teismas vienbalsiai nusprendė, kad Švedija nepažeidė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau ir – Konvencija) įtvirtintos asmens saviraiškos laisvės, taikydama pareiškėjams baudžiamąją atsakomybę dėl lankstinukų, kuriuose buvo įžeidžiančių pareiškimų apie homoseksualius asmenis, platinimo. Lankstinukai buvo platinami mokykloje: 4 asmenys atėję į mokyklą išplatino apie 100 lankstinukų, kuriuose, be kita ko, buvo teigiama, jog homoseksualumas yra „iškrypėliškas seksualinis polinkis“ („deviant sexual proclivity“), „turi moraliai visuomenės struktūrą ardantį efektą“ („morally destructive effect of substance of society“). Homoseksualūs asmenys taip pat kaltinti „paleistuvavimu“ („promiscuous lifestyle“), ligų (ŽIV) platinimu, be to, teigta, kad homoseksualūs asmenys bando pateisinti pedofiliją.

Pabrėžtina, kad KKI raiška šiuo atveju nėra analogiška griežtumo/sunkumo aspektu, tačiau atitinka principines neapykantos kalba laikomos raiškos idėjas – stiprinti nepagrįstus stereotipus apie seksualines mažumas; priešinti visuomenę.

Pareiškėjai buvo nuteisti Švedijos Aukščiausiojo Teismo dėl agitacijos prieš tautinę ar etninę grupę. Į EŽTT pareiškėjai kreipėsi teigdami, jog toks Švedijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas riboja jų laisvę į saviraišką (apibrėžtą Konvencijos 10 straipsnyje). Pareiškėjų teigimu, lankstinukų turiniu nebuvo reiškiamas neapykanta homoseksualiems asmenims, lankstinukai, anot jų, turėjo provokuoti diskusiją dėl objektyvumo stokos Švedijos mokyklose.

⁶ EŽTT 2012 m. vasario 2 d. sprendimas byloje Vejdeland and others v. Sweden, application No. 1813/07;

Sprendime vertintas klausimas, ar tokiomis aplinkybėmis padidintas valstybės reguliavimas demokratija grįstoje visuomenėje buvo būtinas siekiant, kad tam tikra raiška nebūtų normalizuojama (Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis): (1) viena vertus, EŽTT pakartojo žodžio laisvės koncepciją esą laisva saviraiška/žodžio laisvė gina ir tokias nuomones bei idėjas, kurios įžeidžia, šokiruoja ar trikdo; (2) EŽTT taip pat akcentavo, jog tikslas skatinti diskusiją dėl objektyvumo trūkumo Švedijos mokyklose turi pagrindą/yra pateisinamas; (3) o vertinant lankstinukų turinį negalima daryti išvados, jog juose buvo tiesiogiai rekomenduojama asmenims atlikti neapykanta motyvuotus veiksmus (“these statements did not directly recommend individuals to commit hateful acts”).

Tačiau vertindamas kitą nagrinėjamos problematikos aspektą EŽTT atkreipė dėmesį, kad lankstinukuose yra rimtų ir išankstine nuomone grįstų teiginių. **Neapykantos kurstymas neprivalo būti išreikštas tiesioginiu raginimu atlikti neapykanta grįstą veiksma ar kitoki nusikalstamą veiksma.** Asmenų puolimas juos įžeidžiant, šaipymasis ar specifinių grupių šmeižimas gali būti pakankamas pagrindas padidintam valstybės reguliavimui tam, kad būtų pažabota diskriminuojanti raiška, kurios platinimas traktuotinas kaip neatsakingas saviraiškos/žodžio laisvės naudojimas. Šiuo aspektu EŽTT akcentavo, **jog diskriminacija seksualinės orientacijos pagrindu yra prilygintina diskriminacijai dėl rasės, kilmės ar odos spalvos.** Šiuo Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu išryškinama, koks turėtų būti valstybės požiūris vertinant tokio pobūdžio, kaip KKI skrajutėse aptinkamą, skleidžiamą viešąją informaciją. **Probleminių aspektų kėlimas, viešosios diskusijos inicijavimas nėra ribotini, tačiau vieša informacija, kuri šiuo atveju su asmens lytine orientacija sieja neigiamus bruožus** (nepagarba tradicinėms šeimos vertybėms, propagandos sklaida, viešas demonstravimasis, nepilnamečių indoktrinavimas, etc.), **prisideda prie neigiamų stereotipų ir stigmų formavimo.**

Atskirą sutinkančiąją nuomone teisėjai Ganna Yudkivska ir Markas Villigeris pabrėžė, jog bylos kaip ši neturėtų būti traktuojamos tik kaip grįstos vertybių konkurencija tarp saviraiškos laisvės ir puolamos grupės reputacijos. **Neapykantos kalba atlieka naikinantį vaidmenį demokratinėje visuomenėje. Išankstinės nuomonės, neparemtos faktais, dažnai įgyja tam tikrą žmonių pasitikėjimą, šio reiškinių rezultatas – diskriminacija arba net smurtas prieš mažumų grupes.** Būtent dėl to, tokio pobūdžio raiška neturėtų būti saugoma Konvencijos.

Dėl raiškos ribojimo pagrindų

Įvertinus lankstinukuose išdėstytą informaciją, atkreiptinas Krikščioniškosios kultūros instituto dėmesys į tai, kad diskusiniai aspektai, nepriklausomai nuo to, kokių klausimų jie atsiranda laisvoje demokratija grįstoje visuomenėje, gali būti keliami laisvu piliečių apsisprendimu. Kelti klausimą, ar atkreipti dėmesį į vaikų teisių galimus pažeidimus netrukdo joks įstatymas ar jo veikimą prižiūrinti institucija – Krikščioniškosios kultūros instituto tikslai, nurodomi paaiškinimuose, nėra kvestionuojami, t. y. tikslai skatinti diskusiją, bandymas atkreipti dėmesį į

galimus nepilnamečių asmenų teisių pažeidimus traktuotini kaip pateisinami ir motyvuoti kilniais tikslais.

Klausimas, kurį tyrimu kėlė Inspektorius yra, orientuotas būtent į viešai paskleistos informacijos formos dalį ir raiškos toną, t. y. tyrimas nagrinėjo nepagrįstus, neapykantą inspiruoti ar stimuliuoti galinčius teiginius. Laisvoje visuomenėje raiška, kuri engia tam tikrą asmenų grupę dėl visuomenine prasme nereikšmingų jos bruožų (kaip lytis, rasė, kilmė, seksualinė orientacija ir pan.) turi būti vertinama ir esant poreikiui ribojama.

Būtent dėl pasirinktos formos Krikščioniškosios kultūros instituto viešai paskleista informacija vertinama kaip pažeidžianti Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punktą. Šioje normoje draudžiama skelbti informaciją, kurioje skatinama [...] neapykanta, tyčiojimas, niekinimas, kurstoma diskriminuoti [...] žmonių grup[ę] ar jai priklausan[tį] asmen[i] dėl amžiaus, lyties, **lytinės orientacijos**, etninės priklausomybės, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, negalios, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar religijos pagrindu.

Ir nors vertinant lankstinukų turinį negalima teigti, jog jais buvo tiesiogiai skatinama ar siūloma asmenims atlikti neapykanta grįstus veiksmus, būtina išskirti, jog daugumai teiginių tinka EŽTT pateikiama argumentacija – lankstinukuose yra rimtų išankstine nuomone grįstų teiginių. Neapykantos kurstymas ar diskriminacija nebūtinai išreiškiamas tiesioginiu raginimu atlikti tam tikrą veiksma ar nusikaltimą. Bendruomenės puolimas ar engimas, gali būti pakankamas pagrindas padidinti valstybės reguliavimą, siekiant pašalinti diskriminuojančią raišką, ar tam, kad tam tikra vieša informacijos sklaida nebūtų normalizuojama.

Remdamasis aukščiau išdėstytais motyvais, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika, vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 49 straipsnio 1 dalimi, 50 straipsnio 1 dalies 5 punktu ir 19 straipsnio 1 dalies 3 punktu žurnalistų etikos inspektorius

n u s p r e n d ė :

1. Į s p ė t i Krikščioniškosios kultūros institutą dėl lankstinukuose viešai paskleistos informacijos, pažeidžiančios Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 3 punktą;
2. I š s i ū s t i sprendimą suinteresuotiems asmenims.

Žurnalistų etikos inspektorius sprendimą per 30 dienų nuo jo gavimo dienos turite teisę apskųsti Vilniaus apygardos administraciniam teismui (Žygimantų g. 2, Vilnius).

Žurnalistų etikos inspektorė

Gražina Ramanauskaitė